

Foran statsbudsjettet

Konjunktursituasjon i Norge og internasjonalt

1. Konjunkturvurdering

- 1.1 Internasjonal økonomi
- 1.2 Oljemarkedet
- 1.3 Norsk økonomi

2. Situasjonen på arbeidsmarkedet

- 2.1 Stabilt arbeidsmarked – med lavere sysselsetting enn tidligere
- 2.2 Sterk økning i sysselsettingen blant bosatte innvandrere
- 2.3 Fortsatt store inkluderingsutfordringer
- 2.4 Sterk økning i antall lønnstakere på korttidsopphold
- 2.5 Kraftig økning i bruk av innleid arbeidskraft i industrien

September 2019

Tidligere utgitte samfunnsnotat i 2019

Samfunnsnotat	1/19	Inkluderende arbeidsliv
Samfunnsnotat	2/19	Skatt på pensjon
Samfunnsnotat	3/19	Hvorfor stiger strømprisene?
Samfunnsnotat	4/19	Arbeidslivets betydning for utviklingen i ulikhet
Samfunnsnotat	5/19	Konjunkturutsiktene. Litt om økonomi og arbeidsmarked
Samfunnsnotat	6/19	Jobbpolarisering i digitaliseringens epoke
Samfunnsnotat	7/19	Hardere i klypa
Samfunnsnotat	8/19	Et endret arbeidsmarked - hva betyr innvandringen?
Samfunnsnotat	9/19	Fortsatt lang vei for Brexit

Smartere politikk for høy sysselsetting

Veksten i fastlandsøkonomien har ligget bemerkelsesverdig stabilt på om lag 2 prosent årlig i 10 år. Unntakene var en høyere vekst i 2010 og en svakere vekst etter oljenedturen i 2015 og 2016. Dette er betydelig svakere enn tidligere oppgangskonjunkturer. Nå som verdensøkonomien har gått inn i en ny nedgangskonjunktur og det forventes svak vekst framover, ser det ut til at den svake innhenting etter finanskrisen i 2008 og oljenedturen i 2014 blir brutt allerede før vi har kommet opp på nivåene i sysselsetting og produksjon som vi hadde før.

I norsk økonomi ser vi tegn til at de tre første renteøkningene fra Norges Bank på til sammen 0,75 prosentpoeng rammer husholdningenes økonomi og derigjennom deres konsum, som er den største etterspørselsfaktoren i økonomien. Dette til tross for at gjennomslaget til utlånsrentene i bankene har vært noe mindre. Boligpriser og husholdningsskjelden er nå så høye at selv moderate renteøkninger reduserer husholdningenes disponible inntekter mye. Deres svar er å stramme inn på deres kjøp av varer og tjenester.

Norges Bank valgte noe overraskende å øke renta ytterligere på sitt rentemøte 19. September. Denne vil nok bli fullt ut videreført til utlånsrentene. Våre anslag på konsumveksten er på svake 1,9 og 2,3 prosent for henholdsvis 2019 og 2020.

Det er grunn til å være skuffet over at sysselsettingen ikke har økt mer de siste årene. Andelen sysselsatte var i 2. kvartal i år 4 prosentpoeng lavere enn samme kvartal i 2008, selv om det har vært en økning på om lag ett prosentpoeng de siste par årene og da hovedsakelig første halvår i fjor. Noe av nedgangen skyldes en aldrende befolkning, der eldre har lavere sysselsetting enn yngre. Men økt utdanning, arbeidsinnvandring og pensjonsreformen har bidratt i motsatt retning. En slik nedgang i sysselsettingen skulle vi altså ikke ha sett.

Likevel begrunner Norges Bank sin renteøkning med "at sysselsettingsandelen er nær det høyeste nivået som er forenlig med prisstabilitet over tid". Ambisjonene om høy sysselsetting ser med andre ut til å svekkes i takt med fall i den faktiske sysselsettingen. Det virker heller ikke som om Norges Bank har tatt inn over seg endringen i sitt mandat i mars 2018, der pengepolitikken skal bidra til høy og stabil produksjon og sysselsetting. Ordet høy var ikke med i den forrige forskriften. Denne endringen burde innebære at pengepolitikken ikke kan stramme inn økonomien i perioder med så lav sysselsetting vi har nå.

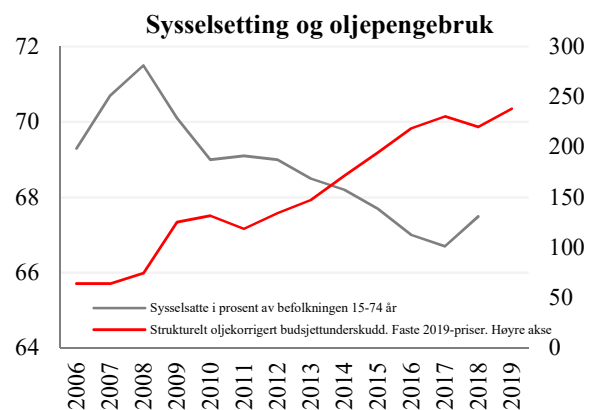
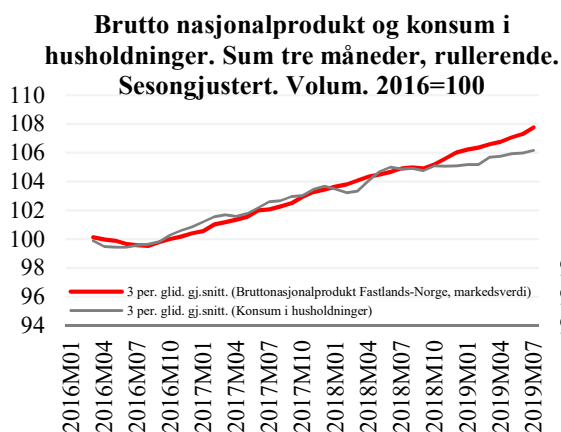
Sentralt i vurderingene om produksjon og sysselsetting er lavere eller høyere enn ønskelig, ligger beregninger om hva trendveksten i økonomien er. Det vil si

underliggende produktivitetsvekst og ikke kortsiktige konjunkturelle effekter. Det er påfallende at i en tid der ny teknologi og digitalisering implementeres i arbeids- og produksjonslivet i høyt tempo, viser mekaniske beregninger Norges Bank og Finansdepartementet benytter seg av en halvering av den underliggende produktivitetsveksten sammenliknet med før finanskrisen. I praksis innebærer dette at ambisjonene i konjunkturstabiliseringen og i sysselsettingspolitikken har blitt dempet i takt med det faktiske sysselsettingsfallet.

Holden III-utvalget i 2013 skrev at finanspolitikken og konjunkturstabiliseringen var i ferd med å miste sin virkning på grunn av høy arbeidsinnvandring, og at man derfor *må gjennomføre mer målrettede tiltak for å øke sysselsettingen blant utsatte grupper*. I stedet har den ekspansive finanspolitikken i stor grad blitt brukt til å stimulere bransjer med høy bruk av innleid, utenlandsk arbeidskraft og til skattelette uten etterspørselseffekter.

Vi er nå altså i en situasjon der sysselsettingen i Norge er lav, der utsatte grupper ikke kommer inn i arbeidsmarkedet, og der politikken stimulerer innvandring på korttidsopphold og innleie. Samtidig har det blitt brukt svært mye mer oljepenger uten å målrette effekten til utsatte grupper. Dessuten mener Norges Bank at sysselsettingen tilsier renteøkninger, til tross for nytt mandat om å bidra til høy sysselsetting.

Utviklingen i økonomien og sysselsettingen er bekymringsfull. Den norske modellen er avhengig av høy sysselsetting, både for å finansiere velferdsstaten, opprettholde tillitsnivået og den samordnete lønnsdannelsen. Da trenger vi at den økonomiske politikken gir sysselsettingsresultater i dårlige tider. Kanskje er oppgaven mer krevende enn før, men det stiller bare strengere krav til politikken. At jobben er vanskelig, innebærer ikke å redusere ambisjonsnivået. Det trengs mer og smartere økonomisk politikk for å øke sysselsettingen til tidligere nivåer.

1. KONJUNKTURVURDERING

I forbindelse med fremleggelse av statsbudsjettet for 2020, har LO utarbeidet konjunkturvurderingen samt prognosene for 2019 og 2020 ved hjelp av en makroøkonomisk modell NAM (Norwegian Aggregate Model). Noen av prognosene fra LO utgis også i budsjettokumentene.

1.1. Internasjonal økonomi

Mye tyder på at verdensøkonomien nå er på vei inn i en lavkonjunktur, etter en midlertidig og svak opptur de siste par årene. Det er historien om oppgangen som ble kvelt i fødselen. Nå forventes svak vekst i flere år, og vekstevnen synes varig svekket i de gamle industrilandene.

Den kommende lavkonjunkturen internasjonalt skyldes flere forhold. Handelskrigen har i det siste blitt trappet vesentlig opp. Usikkerheten i forbindelse med utfallet av Brexit har økt. Men skiftet skjedde før alt dette.

Kilde: IMF

Figuren over viser at den globale veksten er på et lavere nivå etter finanskrisa i 2009. Også verdenshandelen er svekket. Mens den grå linjen (handelen) lå over den blå (BNP-vekst) i tiden før krisa, ligger den på samme nivå etter. Det betyr at handelen vokste mer enn den økonomiske aktiviteten før krisa, mens den nå vokser om lag i takt med den etter krisa. For Norges eksport betyr det lavere etterspørsel for en gitt vekst i verdens BNP. Handelen gir dermed mindre stimulanser enn før, mens handelskrigene bare gjør vondt til verre.

Lange renter har falt betydelig. En fjerdedel av verdens samlede stats- og selskapsgjeld bærer nå negativ rente. Mange internasjonale investorer ønsker nå å betale for å ta et lite tap, som forsikring mot å tape mye. Dette er uttrykk for lave inflasjonsforventninger og forventninger om lave sentralbankrenter i årevis framover. Det er derfor dårlig nytt. Det fratrar sentralbankene muligheten til å

senke rentene ytterligere og dermed stimulere når det virkelig trengs. Negative renter betyr at bankene må betale for å låne penger til sentralbanken, og det samme for bankkunder dersom også markedsrentene blir under null. Dette skjer imidlertid sjelden, fordi bankene ofte ikke reagerer med å sette ned bankrenten tilsvarende. De tar heller ut økte marginer i et svakt marked. Nyere forskning viser at negative renter ikke stimulerer økonomien effektivt. Det blir vanskeligere å spare til pensjoner. Dermed mister pengepolitikken (sentralbanken) sitt viktigste våpen, renten som styringsmiddel.

I denne situasjonen trengs det mer aktiv finanspolitikk med stimulanser via budsjettene. I EU er denne imidlertid dels bundet opp av et rigid regelverk, dels av politisk motvilje (Tyskland), og dels av mangel på muskler (Italia, Hellas og andre forgjeldete land, der også Frankrike ser ut til å havne). USA er også forgjeldet, men er i en finansiell særstilling som tillater Trump å underskuddsbudsjettere og finansiere skatteletter med å trykke statsobligasjoner til lav rente.

Strukturelle endringer kan avbøte situasjonen. Mer effektiv skatteoppkreving fra de multinasjonale selskapene som skatteplanlegger seg bort fra land med høy skatt til land med lav eller ingen skatt ville hjelpe, og øke landenes muskler til å stimulere via budsjettene. Jevnere inntektsfordeling ville stimulere direkte fordi de men lavere inntekt bruker mer av inntekten. Slike tiltak vil øke den økonomiske veksten. Inntektsutjevning og bedre lønnsvilkår ville samtidig gjøre det lettere å avvikle subsidier til fossilt drivstoff, og bidra til å begrense klimautslipp.

I vår konjunkturanalyse, legger vi følgende til grunn:

	2018	2019*	2020*
BNP-vekst			
Handelspartnere	2,5	1,8	1,5
Prisvekst			
Euroområdet	1,8	1,2	1,2

* Anslag

1.2. Oljemarkedet

Etter å ha falt noe gjennom de siste månedene, fikk oljeprisen seg ett reallt sjokk med angrepet på de Saudi-arabiske oljeinstallasjonene 15. september. Om lag halvparten av landets oljekapasitet er rammet, også gassforsyningen som er viktig for kraftproduksjonen. Tapet tilsvarer 5 millioner fat per dag, og lag 5 % av verdens oljeproduksjon og er det største bortfallet av produksjonskapasitet i manns minne.

Det er ikke tilfeldig at Saudi-Arabia omtales som verdensøkonomiens akilleshæl. For oljemarkedet er spørsmålet om når oljeinstallasjonene kan repareres. Det er antydnet at det vil ta flere måneder. Situasjonen blir ikke bedre

av at den nye sjefsoljesjeiken kronprins Mohammad bin Salman nylig sparket den sittende olje- og energiministeren, og erstattet ham med broren sin. Den forrige oljeministeren ledet en vellykket omstilling og profesjonalisering av statsoljeselskapet Aramco og ble ansett som svært kompetent.

Saudi-Arabia selv, andre OPEC-land og Russland har ledig kapasitet som kan erstatte mye av produksjonstapet. USA har varslet at de vil ta i bruk sine strategiske oljelagre. Derfor vil det neppe oppstå knapphet på olje. På mellomlang sikt er også verdensøkonomien mindre avhengig av Gulfen på grunn av oljeskiferproduksjonen i USA. Intensivert boring gir økt produksjon i løpet av et halvår eller mindre, og USA er mer enn selvforsynt med olje og gass.

Mer langsiktig er spørsmålet om angrepet er et varsel om varig høyere konfliktnivå i Gulf-området. Uansett er angrepet en skjerping av konflikten mellom et USA-støttet Saudi-Arabia og Iran. Vi kan derfor forvente høyere oljepriser framover, avhengig av den videre utvikling av konflikten.

I vår analyse fra mai konkluderte vi at oljeprisen vil holde seg i området 50-80 USD/fat. EIA (USAs energibyrå) forventet (før angrepet) et stabilt oljemarked med god balanse mellom tilbud og etterspørsel og en gjennomsnittspris på 65 USD/per fat i 2019 og 2020. På kort sikt kan prisen svinge mye avhengig av utviklingen av konflikten. Mye av verdens økonomi, både oljemarkedet og verdenshandelen i tiden framover avhenger nå av at USA og Iran kan finne en løsning på konflikten.

I vår konjunkturanalyse, legger vi teknisk følgende til grunn:

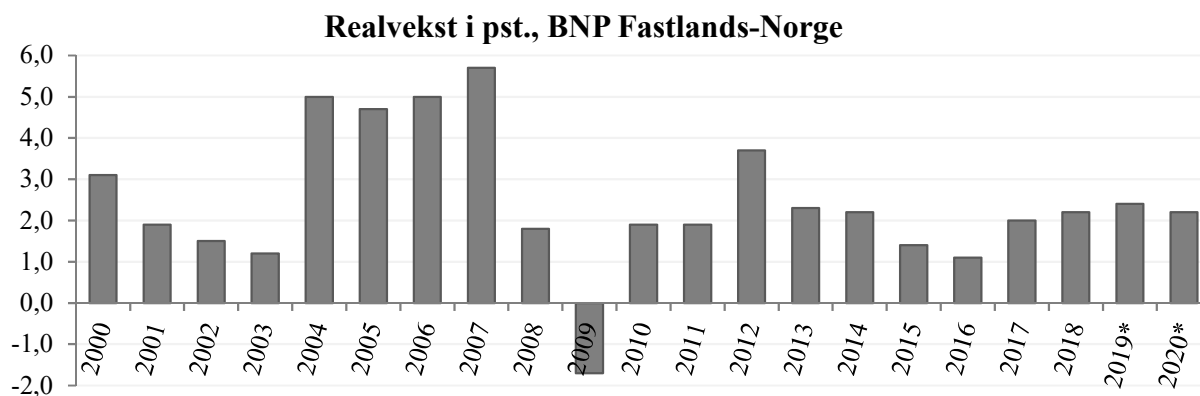
	2018	2019*	2020*
Oljepriser (USD per fat)	71	65	65

* Anslag

1.3. Norsk økonomi

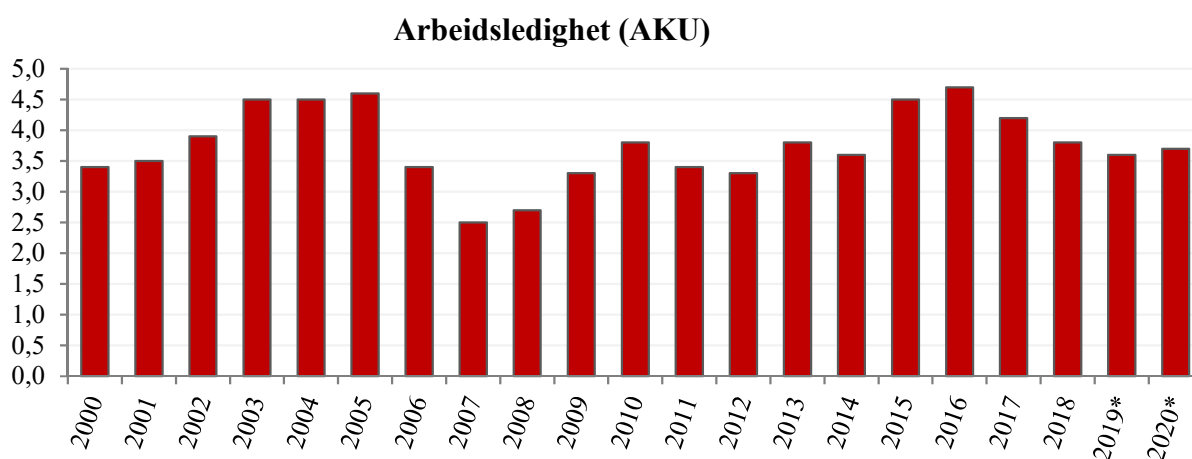
Hovedbildet

Etter konjunkturbunnet nådde rundt årsskiftet 2016/2017, gikk norsk økonomi inn i en oppgangskonjunktur. Eftervirkninger av ekspansiv finanspolitikk, svakere kronkurs og lavere renter har bidratt til oppgangen. I motsetning til de fleste tidligere konjunkturoppganger, har veksten i inneværende oppgangsperiode vært meget moderat og til dels svak - så vidt høyere enn den anslåtte trendveksten for fastlands-BNP. Etter vår analyse står norsk økonomi overfor et taktskifte. Lavere vekst internasjonalt, økte renter og dempet konsumvekst bidrar til at konjunkturoppgangen trolig vil være over i løpet av et års tid, og norsk økonomi vil trolig komme inn i en nedgangskonjunktur fra 2020.

*Kilde: Nasjonalregnskapstall fra SSB. *2019 og *2020: anslag fra LO*

Fravær av en sterk konjunkturoppgang førte til at arbeidsledigheten bare gikk sakte ned siden toppen i 2016. Nedgangen i arbeidsledigheten ser imidlertid ut til å være over nå. Svakere utvikling i internasjonal økonomi vil dempe veksten i norsk økonomi og gjøre at etterspørselen etter arbeidskraft flater ut fra 2020. Ledigheten vil da kunne øke litt sammenliknet med 2019.

*Kilde: Arbeidskraftundersøkelsene fra SSB. *2019 og *2020: anslag fra LO*

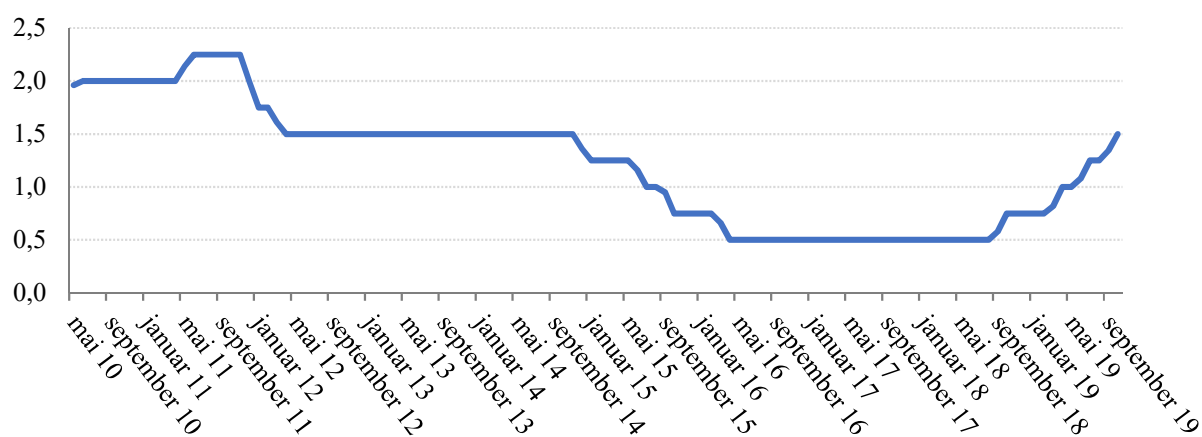
Politiske forutsetninger

Mye av den konjunkturoppgangen vi har bak oss har vært drevet av ekspansiv finanspolitikk, lavere renter og svakere krone.

Gjennom fjoråret har finanspolitikken blitt mer nøytral, og vi legger til grunn at finanspolitikken fortsatt blir nær konjunkturnøytral framover. Ifølge vedtatte statsbudsjettet for 2019 blir den samlede realveksten i utgifter til kjøp av varer og tjenester samt overføringer til husholdningene 2,2 prosent i 2019, altså høyere enn året før, og høyere enn den antatte trendveksten i økonomien. Vi anslår at offentlig konsum øker med 2 prosent og offentlige investeringer øker med 1 prosent i 2020.

Norges Bank har økt styringsrenta fire ganger, senest 19.september, fra 0,5 prosent til 1,5 prosent på ett år. Krona har vært svak siden 2016 og gjennom sommeren i år svekket den seg ytterligere. Den importveide kronekursen (I44) er i perioden januar – august 2019 1,7 prosent svakere enn samme perioden året før. Inflasjonen er redusert noe de siste månedene. Framover vil den svake krona bidra til økt importert prisvekst. Lavere internasjonal prisvekst på importvarer som følge av svakere internasjonale konjunkturer motvirker dette. Vi anslår at den underliggende konsumprisveksten i Norge (KPI-JAE) vil ligge under inflasjonsmålet både i 2019 og 2020. Utsiktene for internasjonal økonomi har i det siste blitt forverret. I vår konjunkturvurdering antar vi ingen ytterlig renteøkning og at Norges Bank holder renta på dagens nivå (1,5 prosent) i prognoseperioden (ut 2020).

Norges Banks styringsrente

Kilde: Norges Bank

LOs anslag om offentlig konsum og investering samt pengemarkedsrente, konsumprisvekst og kronekurs:

	2018	2019*	2020*
Offentlig konsum (%-vekst)	1,4	2,2	2,0
Offentlig investering (%-vekst)	7,5	1,6	1,0
Pengemarkedsrente (%-nivå)	1,1	1,5	1,9
Konsumpris – KPI (%-vekst)	2,7	2,3	2,0
Konsumpris – KPI JAE (%-vekst)	1,6	2,2	2,0
Kronekurs – I44 (%-endring) ¹⁾	0,1	1,8	0

¹⁾ Positivt tall innebærer svekket krone

* Anslag

Etterspørselen fra husholdningene

Utviklingen i husholdningenes konsum følger i hovedsak forløpet i husholdningenes inntekter, formue og renter. Veksten i husholdningenes disponible realinntekt tok seg markert opp fra 1,4 prosent i 2017 til knappe 2,5 prosent i 2018.

I 2019 vil økt sysselsettingsvekst på 1,4 prosent trekke opp veksten i disponibel realinntekt. Selv om veksten i lønnsinntektene i 2020 ventes å avta noe som følge av lavere sysselsettingsvekst, vil bidraget til veksten i disponibel realinntekt likevel være stort. I motsetning til 2018 vil offentlige stønader også bidra positivt til veksten i disponibel realinntekt. Stønadsveksten framover skyldes økt antall alderspensjonister i kombinasjon med økt reallønn. Netto formuesinntekter vil derimot dempe realinntekts-veksten på grunn av noe høyere gjeldsrentene som husholdningene står overfor.

Vi anslår en vekst i disponibel realinntekt for husholdningene på om lag 3 prosent både i år og neste år. Samlet sett ligger det an til en konsumvekst for husholdningene på knapt 2 prosent i år og om lag 2 ¼ prosent neste år.

På investeringenes side

Mens petroleumsinvesteringene nesten ble halvert fra 3.kvartal 2013 til 1.kvartal 2018, økte de moderat med 1,9 prosent i 2018. I første halvår 2019 var investeringene 15,6 prosent høyere enn nivået i første halvår 2018. I inneværende år ventes en sterk gjenoppheving (en markert vekst på 15 pst.), drevet i hovedsak av feltene Johan Sverdrup fase 2 og Johan Castberg. Vi venter derimot en nokså flat utvikling i petroleumsinvesteringene i 2020.

Vi ser for oss en forsiktig oppgang i boligprisene nominelt sett i 2019 og 2020 som følge av at boligmarkedet fortsatt vil ha en nokså god balanse mellom etterspørsel og tilbud. Økte renter bidrar til å dempe boligprisene. Befolkningsveksten, og dermed veksten i etterspørselen etter bolig, vil øke mindre framover enn i årene før omslaget i boligmarkedet. En svak utvikling i realboligprisene vil legge en demper på boliginvesteringene framover. Vi legger til grunn at boliginvesteringene vil stige men i et moderat tempo.

Vi forventer at veksten i næringsinvesteringene holder seg godt over det vi anser som trendvekst i økonomien i 2019. I 2020 vil imidlertid den internasjonale nedgangskonjunkturen legge en demper på investeringsveksten. Ettersom både vindparker og prosjekter innen oljeraffinering, kjemisk og farmasøytisk industri ferdigstilles i 2019, ligger det an til reduserte investeringer i industrien i 2020. For næringsinvesteringene samlet vil investeringsnivået flate ut i neste år.

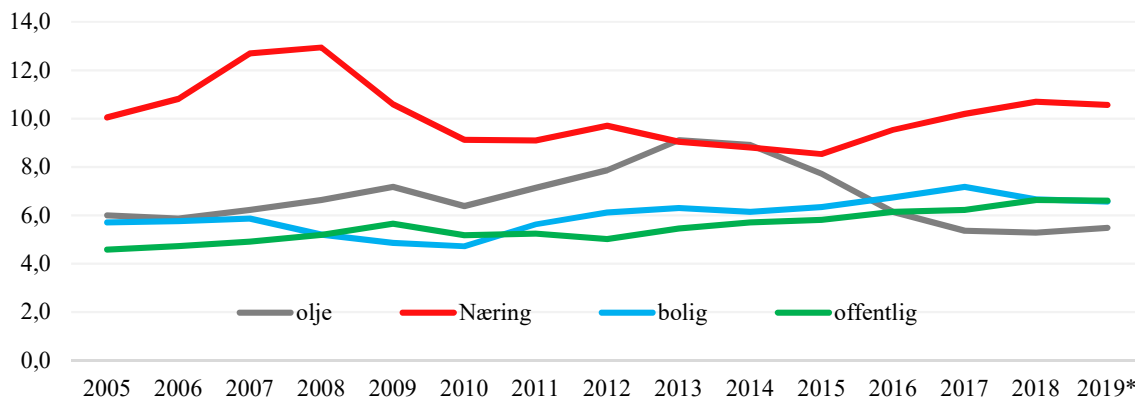
Samlet sett ventes fortsatt beskjedne vekstimpulsene fra investeringenes siden unntatt petroleumsinvesteringer.

LOs anslag om investeringene

Volumvekst	2018	2019*	2020*
Petroleumsinvesteringene	1,9	15,0	-1,0
Fastlandsinvesteringene	3,0	3,0	0,6

* Anslag

Bruttoinvesteringer i prosent av BNP Fastlands-Norge

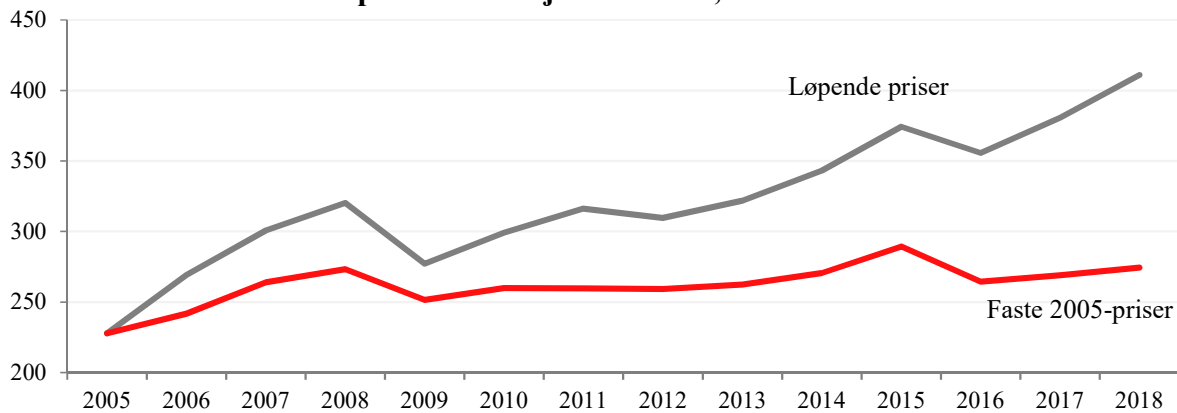
Kilde: SSB, Nasjonalregnskapet

* 1.halvår 2019

Sterkere vekstimpulser fra eksporten uteblir

Etter en stor nedgang i 2016 har eksporten av tradisjonelle varer tatt seg opp gjennom 2017 og 2018. Mens volumet av tradisjonell vareeksport økte svært moderat, steg eksportprisene med hhv. 5 og 6 prosent. Kronesvekkelsen bidro til at prisveksten var bredt basert. Med andre ord, har vi hatt lite bidrag volummessig fra den tradisjonelle eksporten til den konjunkturoppgangen vi har bak oss.

Eksport av tradisjonelle varer, mrd. kroner

Kilde: SSB

Med utsikt til økte handelsspenninger og svakere vekst internasjonalt, tilsier det redusert vekst i etterspørselen etter norske eksportvarer og -tjenester, og dermed dempet vekst i eksporten fra Fastlands-Norge. Likevel venter vi at norske eksportører vil kunne vinne markedsandeler gjennom bedret kostnadmessig konkurranseevne, herunder svakere krone. Vi anslår at eksporten av tradisjonelle varer øker med 5 prosent i år og 3 prosent i 2020.

Tabell: LOs konjunkturanslag for 2019 og 2020

	2019	2020
Økonomisk vekst:		
- BNP fastlands-Norge	2,4	2,2
Konsum:		
- Privat konsum	1,9	2,3
- Offentlig konsum	2,2	2,0
Bruttoinvesteringer:		
- Fastlands Norge	3,0	0,6
- Oljeinvesteringer	15,0	-1,0
Eksport:		
- tradisjonelle varer	5,1	3,0
Arbeidsmarkedet:		
- Sysselsetting	1,4	0,7
- Arbeidsledighetsrate	3,6	3,7
Priser:		
- konsumpris (KPI)	2,3	2,0
- konsumpris (KPI JAE)	2,2	2,0

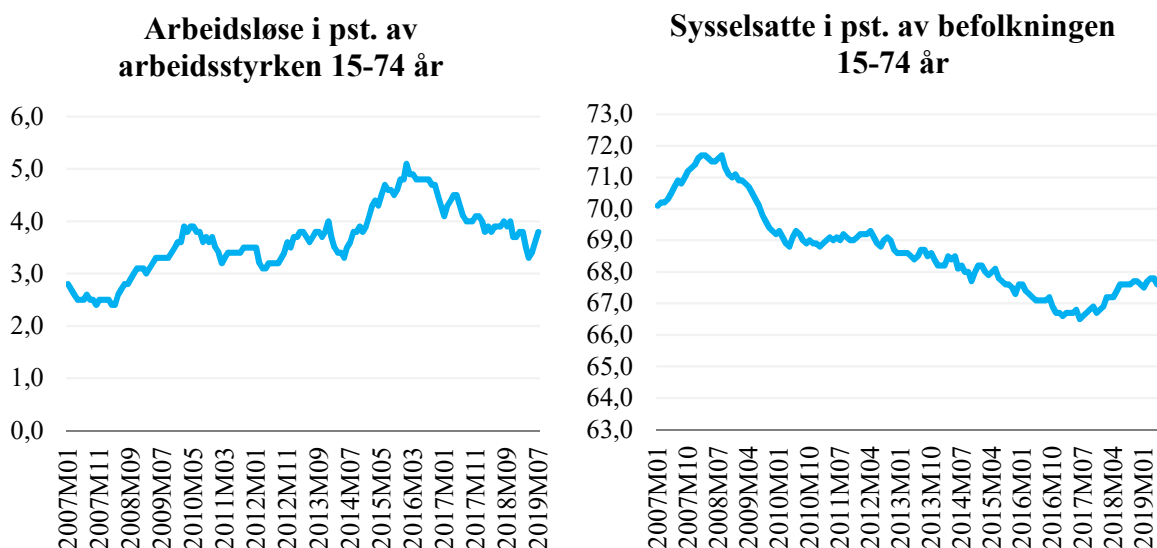
Anslagene sendes til Nasjonalbudsjettet for 2020.

2. SITUASJONEN PÅ ARBEIDSMARKEDET

2.1 Stabilt arbeidsmarked – med lavere sysselsetting enn tidligere

Etter en nedgang gjennom nesten en tiårsperiode, steg andelen sysselsatte noe første halvår 2018. Det siste året har det bare vært små endringer, og sysselsettingsandelen gikk opp fra 67,6 prosent 2. kvartal 2018 til 67,8 prosent 2. kvartal 2019.

Målt ved SSBs arbeidskraftundersøkelse, har arbeidsløsheten gått ned siden starten av 2016, og flatet deretter ut i 2018. Fra oktober 2018 gikk arbeidsløsheten igjen noe ned, men har deretter økt siden april i år. Arbeidsløse utgjorde i juli 2019 3,8 prosent av arbeidsstyrken, dette er samme andel som ved inngangen av året. Den registrerte arbeidsløsheten målt av Nav viser en relativt stabil andel arbeidsløse gjennom 2019, og utgjorde i august 2,3 prosent av arbeidsstyrken.

Kilde: SSB, AKU

2.2 Sterk økning i sysselsettingen blant bosatte innvandrere

Totalt var det 41 600 flere bosatte lønnstakere i Norge 2. kvartal 2019, sammenlignet med ett år tidligere. Halvparten av økningen kom blant innvandrere som er bosatt i Norge. Innvandreres andel av sysselsettingsøkningen har over tid vært høy, til tross for at bare 16 pst. av bosatte lønnstakere er født utenfor Norge.¹

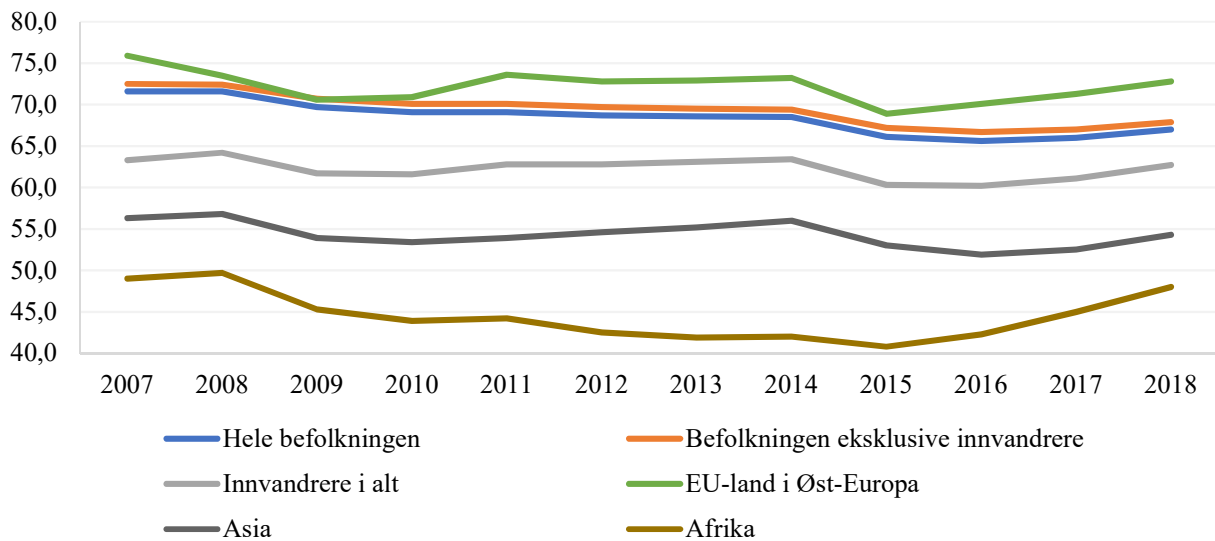
Nettoinnvandringen til Norge har vært høy i flere år, men har gått ned de siste årene. I 2018 var nettoinnvandringen til Norge sunket til 18 100, det laveste

¹ Nøyaktig definisjon på innvandrere her er personer som er født i utlandet av to utenlandsfødte foreldre og fire utenlandsfødte besteforeldre.

antallet siden EU-utvidelsen i 2004. Samtidig har sammensetningen av innvandringen endret seg. I 2011 kom 52 prosent av nettoinnvandringen blant personer fra EU-land i Øst-Europa, mens andelen fra disse landene i 2018 hadde sunket til 37 prosent.

Etter 2015 har økningen i sysselsetting bidratt til høyere andel sysselsatte blant innvandrere, mens endringene har vært langt mindre i befolkningen ellers.

**Sysselsatte i pst. av befolkningen, etter landbakgrunn.
Per 4. kvartal**

Kilde: SSB, Registerbasert statistikk

Særlig blant personer fra Afrika, der sysselsettingsnivået i utgangspunktet er lavest, har økningen vært stor. Fra 2015 til 2018 økte andelen sysselsatte med 7,2 prosentpoeng i denne gruppen. Blant innvandrere fra EU Øst økte andelen sysselsatte med 3,9 prosentpoeng, mens økningen var 0,7 prosentpoeng i befolkningen eksklusive innvandrere.

Den over tid høye andelen sysselsatte blant innvandrere fra EU Øst har sammenheng med alderssammensetningen i denne gruppen, med en stor andel i aldersgrupper med høy yrkesdeltakelse.

Hele økningen i antall sysselsatte innvandrere fra 2015 til 2018 kom blant personer som har vært bosatt i Norge i sju år eller mer. Samtidig har det blitt færre sysselsatte innvandrere som har vært bosatt i mindre enn fire år. I 2015 hadde 57 prosent av alle sysselsatte innvandrere vært bosatt i sju år eller mer. I 2018 hadde denne andelen økt til 67 prosent.

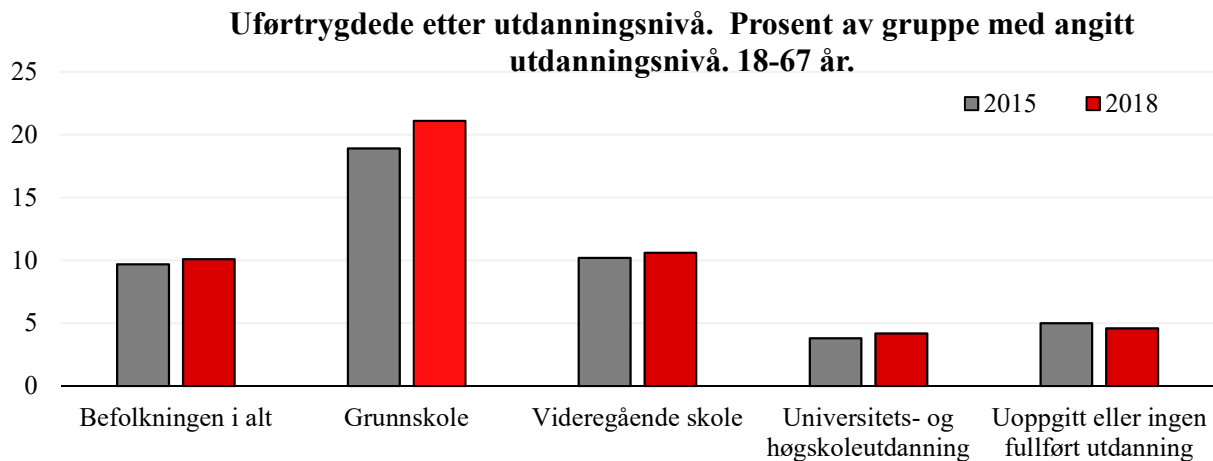
Nettoinnvandringen har altså gått ned, og sysselsettingen blant innvandrere med lengre botid i Norge har gått opp. Det siste året har det imidlertid vært en sterk

økning i antall lønnstakere på korttidsopphold i Norge. Disse inngår ikke i ordinær innvandringsstatistikk, og fanges heller ikke opp i SSBs arbeidskraftundersøkelse (AKU).

2.3 Fortsatt store inkluderingsutfordringer

Antall tapte årsverk relatert til mottak av helse relaterte ytelser har vært relativt stabilt siden 2011, men det har vært bevegelse mellom de ulike ordningene. Antallet på uføretrygd har økt, og antallet på arbeidsavklaringspenger har gått ned. Utviklingen påvirkes blant annet av regelendringer, innvandring og at andelen eldre i befolkningen har økt.

Personer med kort utdannelse er sterkt overrepresentert blant de uføretrygdene, og overrepresentasjonen har økt de siste årene.

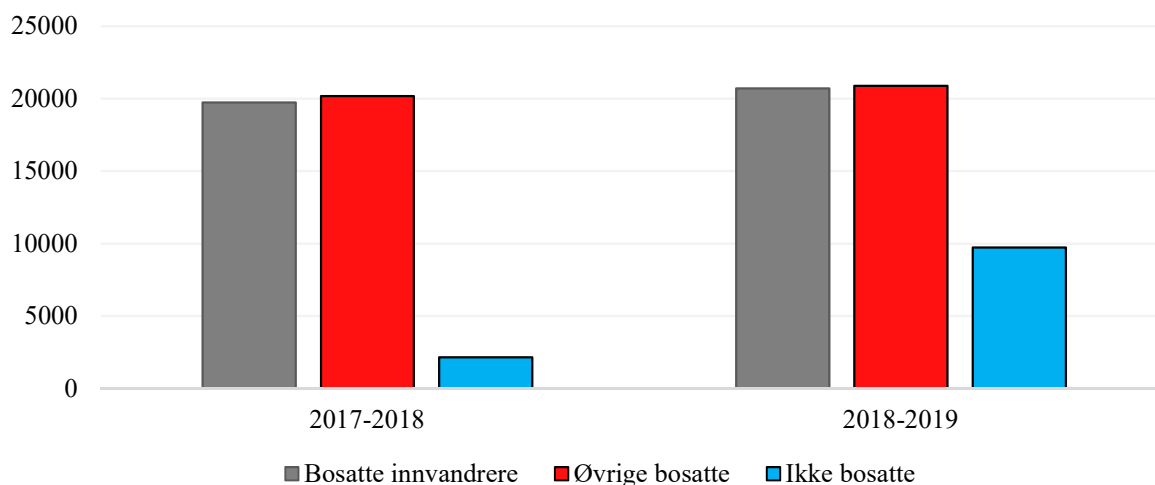
Kilde: SSBs Uføretrygdstatistikk

2.4 Sterk økning i antall lønnstakere på korttidsopphold²

Det har vært en kraftig økning i antall lønnstakere på korttidsopphold det siste året. En femdel av økningen i antall lønnstakere i perioden fra 2. kvartal 2018 til 2. kvartal 2019 kom i denne gruppen. Av disse kom 94 prosent fra EU-land i Øst-Europa.

² Definert som personer registrert i Det sentrale folkeregisteret med planlagt opphold i Norge på *under* seks måneder.

Økning i antall lønnstakere per 2. kvartal

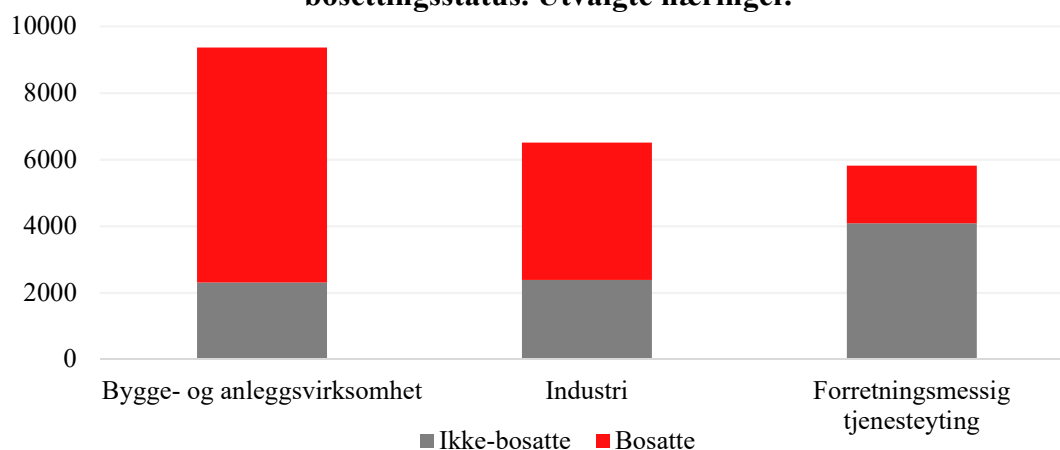
Kilde: SSB, Antall arbeidsforhold og lønn

Økningen i antall lønnstakere på korttidsopphold fordeler seg i all hovedsak på tre næringer:

- 42 prosent av økningen kom innen forretningsmessig tjenesteyting, der **utleie av arbeidskraft** er en stor underkategori. SSB fører ikke statistikk som viser hvilken næring disse arbeidstakerne er leid ut til. NHO Service og Handel sitt Bemanningsbarometer viser imidlertid at det største markedet for bransjen er innen bygg og anlegg, som sto for 35 prosent av utleide arbeidstimer i 2018. 9 prosent av timene var utleid til industri og produksjon.
- 24 prosent av økningen var lønnstakere som var ansatt direkte innen **bygg og anlegg**.
- 24 prosent av økningen var lønnstakere som var ansatt direkte innen **industrien**.

De tre næringene er samtidig viktige bidragsytere til den samlede sysselsetningsveksten i Norge. Fra 2. kvartal 2018 til 2. kvartal 2019 kom 42 prosent av sysselsetningsøkningen i nettopp disse næringene. Men en stor del av denne økningen kommer altså blant ikke-bosatte lønnstakere. Mer enn 70 prosent av økningen i antall lønnstakere innen forretningsmessig tjenesteyting kom blant dem på korttidsopphold. Tilsvarende andel i industrien var 37 prosent, og i bygg og anlegg 25 prosent.

Endring i antall lønntakere 2. kv. 2018-2.kv. 2019, etter bosettingsstatus. Utvalgte næringer.

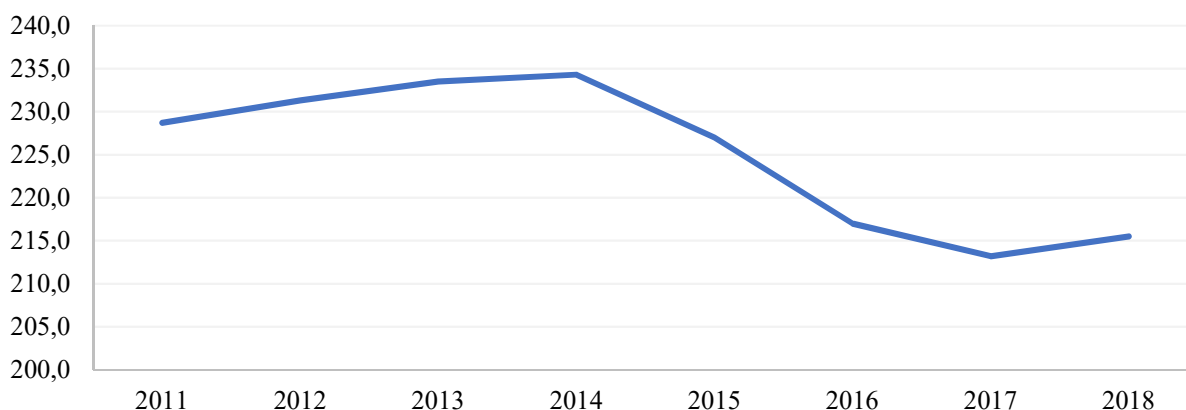
Kilde: SSB, Antall arbeidsforhold og lønn

2.5 Kraftig økning i bruk av innleid arbeidskraft i industrien

Fallet i oljepris i 2014 og 2015 førte til fall i investeringer og etterspørsel, og sysselsettingen gikk ned i relaterte næringer. Ifølge SSB gikk sysselsettingen knyttet til petroleumsvirksomhet ned med 50 000 fra 2013 til 2016.³

Etter et fall i industrisysselsettingen på ni prosent fra 2014 til 2017, økte sysselsettingen igjen svakt i 2018. Kvartalstall viser at sysselsettingen i industrien har fortsatt å øke i 2019.

Antall sysselsatte i industrien (1000)

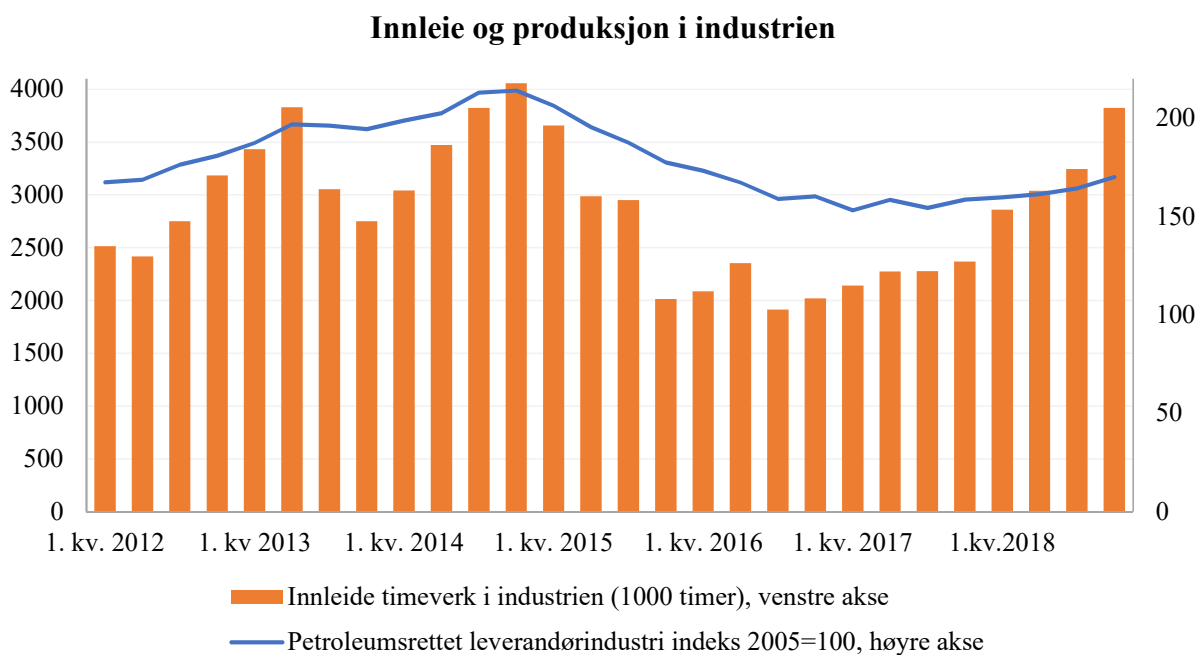

Kilde: SSB, Nasjonalregnskapet

Innleide arbeidstakere kommer i tillegg til industrivirksomhetenes egne ansatte. Bruk av innleie vil typisk øke når aktiviteten øker og være høy ved produksjonstopper, mens den vil gå ned ved lavere aktivitet. Da ringvirkningene fra oljeprisfallet i 2014/2015 traff industrien, gikk bruken av innleie ned.

³ Færre sysselsatte knyttet til petroleumsnæringen (2017)

I 2018 har bruken av innleid arbeidskraft tatt seg kraftig opp, og antall innleide timeverk i industrien økte med 61 prosent fra 4. kvartal 2017 til 4. kvartal 2018. Dermed var innleiebruken mot slutten av fjoråret tilbake på nivået før oljeprisfallet. Det var imidlertid ikke produksjonen. Selv om produksjonsindeksen for petroleumsrettet leverandørindustri (som viser volumutviklingen i verdiskapningen⁴) har tatt seg noe opp gjennom fjoråret, ligger den fortsatt godt under nivåene fra før oljeprisfallet. Dette har tett sammenheng med at bruken av egne ansatte har gått betydelig ned siden 2014. Innenfor bygging av skip og oljeplattformer var det for eksempel 25 000 sysselsatte i 2014, mot 16 800 i 2018.⁵

Kilde: SSB

En større økning i bruk av innleie enn det konjunktursituasjonen normalt skulle tilsi, kan være en indikasjon på at det skjer strukturelle – ikke bare konjunkturelle – endringer i industrien. Situasjonen minner om den vi så i byggebransjen etter finanskrisen. Fra 2008 til 2010 gikk antall sysselsatte innen bygg og anlegg ned med over 11 000. Da bransjen igjen kom på beina økte antall sysselsatte igjen, men samtidig tok bruken av innleie seg kraftig opp. I årene etter finanskrisen kom veksten i utleie av arbeidskraft på landsbasis i all hovedsak innen bygg og anlegg.⁶ Bransjeorganisasjonene rapporterer om store endringer i byggebransjen disse årene, og utviklingen settes gjerne i sammenheng med økt omfang av sosial dumping og useriøsitet og svakere produktivitetutvikling.

⁴ Verdiskapningen er uttrykt ved bearbejningsverdi til faktorpriser eller bruttoproduksjon minus vareinnsats eksklusive avgifter og subsidier. I praksis er det svært krevende å observere verdiskapningen på månedsbasis, og av den grunn benyttes virksomhetenes produksjon i fysiske kvanta eller utførte timeverk som indikator.

⁵ SSB Statistiske analyser 162/2019, Norsk industri 2018 og andre norske sekundærnæringer

⁶ Fafo-notat 2017:12, Arbeidsutleie og selvstendig næringsdrivende